

**DOAR
UN PRIETEN
DE CUVINTE**

**GABRIEL LIICEANU
CRISTIAN DOGARU**

**DOAR
UN PRIETEN
DE CUVINTE**

70 DE SCRISORI

HUMANITAS

Redactori: Lidia Bodea, Mona Antohi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2026

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Liiceanu, Gabriel
Doar un prieten de cuvinte: 70 de scrisori /
Gabriel Liiceanu, Cristian Dogaru. –
București: Humanitas, 2026
ISBN 978-973-50-9386-0
I. Dogaru, Cristian
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

„Posibilitatea asta foarte simplă de a scrie scrisori trebuie [...] să fi adus pe lume o mare învâlmășeală a sufletelor.“ – Franz Kafka

Prefață
Scrisoare către cititori

I

Dragi cititori,

Așa cum vă închipuiți, primesc aproape zilnic scrisori în cutia poștală electronică. Cele mai multe conțin o cerere: să particip la vreun eveniment, să dau un interviu, propuneri editoriale, însoțite, în ataș, de manuscrise. Recent am primit un manuscris și o scrisoare a autorului care îmi certifica, în urma unei discuții avute cu ChatGPT care-i citise volumul, că e vorba, neîndoielnic, de o operă genială publicabilă, unde altundeva dacă nu la Humanitas... Sunt, apoi, scrisorile „de serviciu“, de la editură, toate urgente. Unii îmi trimit recenzii despre cărțile lor sau articole pe care le-au scris chiar ei, așteptând, desigur, o laudă, alții, prietenii, îmi scriu despre cărțile mele sau ca să mă felicite cu diverse prilejuri. Nu mai vorbesc de cei care trimit îngrozitoarele mesaje colective, transformându-mă dintr-un om într-o adresă de e-mail. Caracteristica tuturor acestor scrisori este că vor ceva de la tine, fie și numai să le răspunzi cât mai repede.

O singură dată a fost altfel și eu unul nu știu să se mai fi petrecut vreodată așa ceva în istoria scrisorilor,

în marele epistolar al lumii. Un necunoscut, care a semnat Cristian Dogaru, mi-a scris în numele cititorilor, doar ca să-mi arate cât de necesare sunt cărțile și, mi s-a părut mie, ca să mă sprijine cu gândurile lui. N-a vrut absolut nimic de la mine, nu mi-a cerut nici măcar să-i răspund și, ca să nu mă stânjenească, îmi scria doar o dată pe an, pe 31 decembrie, ca un dar pentru anul care trecuse și pentru cel care începea.

A răspunde la o scrisoare este cel mai adesea un gest de politete și nu întotdeauna ești pregătit să fii politicos. De aceea, cu excepțiile de rigoare, nu-mi place să scriu scrisori. De obicei răspunzi cu plăcere doar când te simți provocat. Și, de obicei, te provoacă prietenii, apropiații, o biografie comună sau o scrisoare deschisă, când simți nevoia de a da o replică pentru a pune lucrurile la punct. Să nu ne mire, așadar, când scriitorii declară că a răspunde unei scrisori e un coșmar. În *Jurnalele* sale, Julien Green îl citează pe Goethe cu fraza: „A răspunde la scrisori este totuna, fie că vrei sau nu, cu falimentul vieții noastre...” sau pe Baudelaire când mărturisea că „Scrișul unei scrisori mă costă mai mult decât un volum”.

Se pune atunci firesc întrebarea cum de s-a născut acest volum din corespondența *cu un necunoscut*? Și încă un volum alcătuit din 70 de scrisori! Meritul este exclusiv al corespondentului meu, care a reușit să mă provoace *treptat*. Pesemne că veți constata și dumneavoastră, dacă vă veți osteni să citiți cele peste o sută de pagini ale acestei cărți, că în ele există un încântător *crescendo*. Se

pleacă de la aproape nimic: de la un moment în care câțiva intelectuali, pe care Cristian Dogaru declară că îi admira și care se implicaseră în viața cetății, au fost ataçați concertat la televizor și în presă, și lucrul l-a revoltat.

Procedând astfel, el nu și-a dorit să mă cunoască personal și, la acest moment al începutului, noi nu știm dacă, până la urmă, autorii se vor fi întâlnit vreodată sau nu. Ce rezultă în mod limpede pe parcursul lecturii este că enigmaticul domn Dogaru n-a intenționat nici o clipă să-i fie publicate aceste scrisori, chiar dacă într-un târziu – de vreme ce volumul există –, la rugămintea mea, și-a dat acordul publicării, precizând să nu-mi fac vreo iluzie că ar participa la lansarea lui. Odată cu fiecare nouă scrisoare, el a devenit, păstrând incognito-ul, un personaj tot mai important: *Cititorul*. S-a păstrat în mijlocul cuvintelor pe care le-a mânuit ca un maestru. Rezultatul îl aveți sub ochi: închipuiți-vă un roman la care un scriitor și un cititor lucrează timp de un deceniu. Vă asigur că nu oricine ar avea răbdarea și, aș spune, curajul să facă așa ceva. Dar cel mai frumos a fost, neîndoielnic, că noi n-am știut că, schimbând scrisori, lucram la romanul nostru.

Sau cel puțin eu n-am știut. Iar când am aflat a fost prea târziu. În 2022, după cum veți constata, am decis amândoi să ne oprim și să citim în întregime ceea ce se adunase la capătul întâlnirii noastre. Mi s-a părut că erau acolo lucruri de o mare frumusețe, și asta pe aproape fiecare pagină. În plus, că ele se leagă ca o poveste ce pare bine controlată, și vă asigur că aici nu e decât voia Întâmplării, nici vorbă să fi existat vreo contribuție, cel puțin

din partea mea. M-am bucurat din plin că a existat, că există așa ceva în viețile noastre.

Dar tot întorcând eu pe toate părțile corespondența noastră dintre 2012 și 2022, cu gândul de a o depozita într-o formă perfectă undeva în computerul meu, și de a-l convinge pe necunoscutul meu prieten să o publicăm cândva, mi-a venit în minte *o ipoteză drăcească*. Și nu întâmplător spun „drăcească”, pentru că ea mi-a răsarit în minte în urma unui fragment din paginile care urmează – cel datat 31 mai 2022 – unde vorbesc de Cristian Dogaru ca „daimon al meu”.

II

Textul acesta din mai 2022, în care-l transformam pe Cristi Dogaru în daimon, îl scrisesem pentru a fi citit la librăria de la Cișmigiu când o mână de tineri prieteni, foști studenți și doctoranzi, au ținut morțiș să marcheze o aniversare care, zice-se, e vârsta împlinirii în filozofie: între 70 și 80 de ani. Mi-a venit rândul să vorbesc ca sărbătorit și am început prin a spune că cel mai frumos cadou pe care viața mi-l făcuse în ultimii ani a fost un *daimon*. Nu, nu era vorba de demonul din creștinism, pe șleau spus de un drac, ci de daimonul socratic, adică de o voce, de un spirit însoțitor, o entitate ocrotitoare retrasă în propria ei necorporalitate. Spre deosebire de faimosul daimon socratic, nimic altceva decât vocea unui spirit pur, spuneam că daimonul meu există totuși undeva în carne și oase, dar nu știu

unde, pentru că nu l-am cunoscut personal. Iarăși, spre deosebire de daimonul socratic – un însoțitor-sfătuitor care se rezuma la a-i spune lui Socrate la răstimpuri „nu face asta!“ –, daimonul Cristi Dogaru mă însoțea ca un *raisonneur*, citindu-mi cărțile, la scurtă vreme după ce apăreau, cu o inteligență hermeneutică ieșită din comun. Daimonul meu era un fel de critic literar pitit în anonimat, care mi se adresa în scris cel mai probabil sub o semnătură de împrumut.

Culmea e că daimonul era în seara aceea în sală, perfect adăpostit de incognito-ul în care se instalase de la bun început. Nimeni, cu mine în frunte, nu îl cunoștea. A doua zi, pe 1 iunie 2022, mi-a scris o scrisoare în care-mi spunea că trăise „o întâmplare unică și foarte frumoasă“ a vieții sale, aceea de a fi fost întrupat din cuvintele mele. „Mă uitam în jur – scria el –, nimeni nu mă vedea (chiar mă simțeam un daimon) și nimeni n-avea habar că eu sunt singurul de acolo, din toată librăria, care *știa*.“

III

Eu cred că, timp de zece ani, necunoscutul meu prieten, stând tihnit de vorbă cu cărțile mele, „a făcut clic“ cu ele. V-ați gândit vreodată cât poate spune acest cuvânt, „clic“? Mai ales atunci când ajunge pe masa filozofilor și aceștia descoperă că totul pe lume – de la nașterea cosmosului, trecând prin evoluția naturii și până la existențele umane – face „clic“. Filozoful pe masa căruia poposisese banalul cuvânt și care mi-a fost

maestru mânuaia cuvântul acesta cu un asemenea rafinament speculativ, încât făcuse din el un adevărat concept. Exact așa: *conceptul de clic*! Big-Bang-ul, de pildă, e clicul primordial. *Clicul*, așadar, este *fericita îmbinare*, o potrivire căutată și în cele din urmă petrecută, chit că este una care însoțește Creația ca operă a Demiurgului, Evoluția însăși sau potrivirea pe care o obține orice om intrat în condiția creației și care, în momentul de grație, strigă extaziat „evrika!”. Clicul se produce și când trăiești un *coup de foudre* și dai peste omul potrivit al vieții tale, dar și în filozofie, când gânditorul dă peste gândul unificator, peste *Ideea* care explică totul și care se îndură de toate câte sunt, ridicându-le la o concentrare de ființă. Ideea este un mega-gând care, plimbat peste lume, urmează s-o lămurească în întregime, e un operator ontologic menit să mântuie lucrurile de tăcerea lor, o realitate mai puternică decât lucrurile individuale la care trimite. Ideea e un nivel mai înalt de existență, adevărit de orice înfripire particulară aflată sub el. La Platon există până și o Idee a ideii și o Idee până și pentru firul de praf! Fiecare filozof descuie poarta lumii cu o idee *a lui* și cu înțelegerea nouă pe care aceasta o aduce cu sine. Ideea nu este un corset, ci o îmbrățișare a lumii. Pe scurt spus, ideea e ordinea introdusă în lume cu ajutorul unei articulații mentale precedate întotdeauna de „un clic”. Când intri pe drumul către idee, simți cum gândurile tale se vor îmbuca firesc cu lucrurile lumii și vor face „clic!”.

Așa s-a întâmplat și cu enigmaticul Cristian Dogaru și cu mine. Așa cum el însuși mi-a spus în scrisoarea din 6 ianuarie 2022:

Corespondența asta care durează de zece ani – aproape că nu-mi vine să cred! – ne-a re-creat pe amândoi din spiritul cărților. Cărți scrise de dumneavoastră, citite de mine...

Ne-a recreat făcându-ne „prieteni de cuvinte“. Asta înseamnă că, spre deosebire de mine, el a rămas, *des-tru-pându-se*, o voce doar, care, de vreo două ori pe an, mi-a spus acele lucruri care „ne-au ridicat spre altceva, spre așa ceva“. E formidabil acest „ne-au ridicat spre altceva“ cu care se încheia scrisoarea.

Tocmai acest „ne-au ridicat spre altceva“ *m-a făcut să bănuiesc*, sub forma „ipotezei drăcești“ care-mi apăruse la un moment dat în minte, că în toată povestea asta *era mai mult decât o întâmplare*: nu, Cristian nu era cititorul; era *și cititorul*, desigur. Și ce cititor! Cu mai mulți ca el, nu mă îndoiesc că nu ne vom despărți curând de cărți.

Cristian era mai cu seamă, sau în aceeași măsură, *scriitorul*. Îi spuseseam de altfel în câteva rânduri (oare cu ipocrită modestie?) că scrie mai bine ca mine și au fost epistole la înălțimea cărora nu știu dacă am ajuns să mă ridic și care la un moment dat m-au făcut să exclam exasperat: „Cine sunteți? De unde ați apărut? Nu credeți că a venit vremea ca, atunci când ne vom pomeni din nou în aceeași sală, să vă întrupați și să spuneți «iată, eu sunt»?“ Și-n altă parte: „Până la urmă,

Cuprins

Prefață

Scrisoare către cititori (G.L.)	7
---	---

31 decembrie 2012

<i>O datorie</i> (C.D.)	19
-----------------------------------	----

I. CUM A ÎNCEPUT TOTUL

31 decembrie 2013

<i>La mulți ani, domnule Liiceanu!</i> (C.D.)	23
---	----

31 decembrie 2013

<i>Unde ajung vorbele noastre</i> (G.L.)	24
--	----

1 ianuarie 2014

[„Vă mulțumesc... ”] (C.D.)	24
---------------------------------------	----

31 decembrie 2014

<i>În numele celor anonimi</i> (C.D.)	25
---	----

31 decembrie 2014

<i>O simplă gesticulație</i> (G.L.)	26
---	----

26 februarie 2015

<i>Dumneavoastră, Monica...</i> (C.D.)	27
--	----

27 februarie 2015	
<i>Statui</i> (G.L.)	28
1 martie 2015	
<i>La ce uși să bat</i> (C.D.)	28
13 aprilie 2015	
<i>Pe lângă statuia lui Carol</i> (C.D.)	30
7 iulie 2015	
[„...și îmi lipsesc”] (C.D.)	31
10 iulie 2015	
[„...ce imagine idilizată”] (G.L.)	31
1 septembrie 2015	
[„Zilele trecute”] (C.D.)	32
27 noiembrie 2015	
<i>Am început</i> (C.D.)	32
31 decembrie 2015	
<i>La mulți ani și un premiu imaginar</i> (C.D.)	33
31 decembrie 2015	
<i>Mulțumiri pentru premiu</i> (G.L.)	34
1 ianuarie 2016	
<i>O precizare</i> (C.D.)	35
31 decembrie 2016	
<i>La mulți ani, dragă domnule Liiceanu!</i> (C.D.)	36
5 ianuarie 2017	
<i>La mulți ani, dragă domnule Dogaru!</i> (G.L.)	38
4 iunie 2017	
<i>România. O iubire din care se poate muri</i> (C.D.)	39
6 iunie 2017	
<i>Și o ne iubire din care se poate muri</i> (G.L.)	40

II. O LUME CARE NE FUGE DE SUB PICIOARE

31 decembrie 2017	
<i>Scrisoare de sfârșit de an</i> (C.D.)	43
1 ianuarie 2018	
<i>Un dar neprețuit</i> (G.L.)	46
1 ianuarie 2019	
<i>Scrisoare de început de an</i> (C.D.)	48
8 ianuarie 2019	
<i>Scrisoare inaugurală</i> (G.L.)	50
16 mai 2019	
<i>Caiet de rîcoșat gânduri</i> (C.D.)	52
19 mai 2019	
<i>Meserii</i> (G.L.)	53
21 mai 2019	
<i>Te poți oare retrage pe malul scrisului?</i> (C.D.)	56
31 decembrie 2019	
<i>2020</i> (C.D.)	59
11 februarie 2020	
<i>Invitație</i> (G.L.)	60
21 februarie 2020	
<i>Insula Humanitas</i> (C.D.)	60
2 aprilie 2020	
<i>Cărți</i> (C.D.)	62
26 august 2020	
<i>Isus al dumneavoastră</i> (C.D.)	63
21 septembrie 2020	
<i>Cine sunteți? De unde ați apărut?</i> (G.L.)	64

III. SĂ RESPECTĂM SINGURĂTATEA CELUI CE SE JOACĂ

1 octombrie 2020	
<i>Cuvintele</i> (C.D.)	67
8 noiembrie 2020	
<i>Mai ales Gabriel</i> (C.D.)	68
15 noiembrie 2020	
<i>„De-abia acum... ”</i> (G.L.)	68
31 decembrie 2020	
<i>O așteptată scrisoare</i> (C.D.)	69
3 ianuarie 2021	
<i>De ce m-am întors</i> (G.L.)	70
29 octombrie 2021	
<i>O carte care se cere dăruită</i> (G.L.)	76
6 decembrie 2021	
<i>Imprevizibilul</i> (C.D.)	76
7 decembrie 2021	
<i>O carte care se cere dedicată</i> (G.L.)	77
7 decembrie 2021	
<i>Adevărul e mai nuanțat...</i> (C.D.)	79
10 decembrie 2021	
<i>„Volumul... ”</i> (G.L.)	80
11 decembrie 2021	
<i>„Îl va lua... ”</i> (C.D.)	80
12 decembrie 2021	
<i>Cel mai bun prieten necunoscut</i> (C.D.)	81
2 ianuarie 2022	
<i>Abia azi și acum</i> (C.D.)	81

3 ianuarie 2022	
<i>M-ați năvălit!</i> (G.L.)	82
3 ianuarie 2022	
<i>O Biblie de buzunar</i> (C.D.)	83
4 ianuarie 2022	
<i>Să respectăm singurătatea celui ce se joacă</i> (G.L.)	85
6 ianuarie 2022	
<i>Un prieten de cuvinte</i> (C.D.)	87
26 ianuarie 2022	
<i>La ce bun filozofii...?</i> (G.L.)	90
30 ianuarie 2022	
<i>Există un talent de a gândi?</i> (C.D.)	95
28 aprilie 2022	
<i>O invitație</i> (G.L.)	96
29 aprilie 2022	
<i>Conferința Ateneu</i> (C.D.)	97
29 mai 2022	
<i>Gânduri despre vârstă și aniversări</i> (C.D.)	99

IV. AM ȘI EU UN DAIMON!

31 mai 2022	
<i>Invitație către un duh</i> (G.L.)	103
1 iunie 2022	
<i>Eram singurul care știam cine sunt</i> (C.D.)	104
8 iunie 2022	
<i>Muzica gândirii</i> (G.L.)	105
10 iunie 2022	
<i>Mă întorc la Muzica gândirii</i> (G.L.)	106

I40 CUPRINS

10 iunie 2022

Cifra 8 (G.L.) I09

11 iunie 2022

Seifuri de cuvinte (C.D.) II3

6 septembrie 2022

Toamnă (C.D.) II4

V. CE-AR FI SĂ BEM UN CAPPUCCINO?

7 septembrie 2022

Gând riscant (G.L.) II9

7 septembrie 2022

Fie! (C.D.) I2I

8 septembrie 2022

Întrebare (C.D.) I24

8 septembrie 2022

Răspuns (G.L.) I24

VI. CE VOM ALEGE OARE?

8 septembrie 2022

Două posibilități (C.D.) I29

Postfață

Scrisoare pentru cititor (C.D.) I33